

Ah O Yemen'dir, Yemen Hatırası

Rüştü Paşa, Haz. Kadir Daniş

İstanbul, İz Yayıncılık, 2017, 143 sayfa, ISBN: 978-975-355-922-5

Tamercan ÇAĞLAR*

İncelediğimiz bu eser 1905 sonrasında Yemen'in San'a şehrinde İmam Yahya tarafından başlatılan isyanın bastırılması ve askerlerin cepheye sevk edilmesi görevlerinde bulunmuş Mirliwa (Tuğgeneral) Rüştü Paşa'nın hatıralarından oluşmaktadır. Rüştü Paşa tarafından 1911 yılında "Yemen Hatırası" adıyla basılmış olan bu yazı, Yemen Türküsünün içerisinde geçen ve hepimizin bildiği "Ah o Yemen'dir" sözüyle günümüz Türkçesine çevrilmiş ve Kadir Daniş tarafından 2. baskısı yapılarak okurlarla buluşmuştur. Halkımızca tanınmayan, çoğunluğumuzun adını ilk defa duyduğumuz Rüştü Paşa hakkında eserde yer alan veriler ışığında şunları söyleyebiliriz;

19. yy'de Osmanlı bünyesine girip Müslüman olmuş Rus İbrahim Paşa'nın oğlu olan Rüştü Paşa, aynı zamanda ülkemizde Dışişleri Bakanlığı ile Başbakan Yardımcılığı görevlerini de yürütmüş ve 27 Mayıs ihtilali sonrasında idam edilmiş Fatin Rüştü Zorlu'nun babasıdır. Sultan II. Abdülhamid döneminde güvenilen devlet adamları ve askerlerden birisi olan Rüştü Paşa, Hicaz bölgesinde çok sayıda askerî çalışmanın yürütülmesinde öncü rol oynamıştır. II. Meşrutiyet ile birlikte Midilli'ye sürgün edilenler arasında yer alan Rüştü Paşa, 1916 yılında hayatını kaybetmiştir.

---

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih bölümü

Kitabı yayına hazırlayan Kadir Daniş hakkında da bazı bilgiler vermek gerekir. Kadir Daniş, 1994 yılında İstanbul Fatih’de doğmuştur. Kadir Has Üniversitesinde Reklamcılık okumuş ve bu esnada Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Türk Tarih Kurumu adına çok sayıda Osmanlı memur sicili taramış, Polis Mecmuası ve Karakeçeli-Sarıkeçeli aşiretlerine dair çok sayıda belgeyi de transkribe etmiştir. Ayrıca Kadir Daniş’ın Kitabü’l Acayip ve Panoptik Bela isimli iki de romanı mevcuttur.

Beş ana bölümden meydana gelen eserimizin ana başlıkları “Mukaddime”, “Yemen’de Osmanlı”, “Yemen’in Taksimati”, “Askerî Harekâtlar” ve “Yemen Meselesinin Halledilmesi” isimlerini taşır. “Mukaddime” isimli ilk ana başlığımız çerçevesinde, Yemen’de kendini göstermiş olan isyanların tahlili yapılmıştır. Rüştü Paşa Yemen’de kendisinden önce çıkan isyanlarda alınan yanlış politikaları da eleştirir ve çıkan isyanların bastırılmasını zorlaştıran sebepleri bu başlık altında inceler. Açlık, temiz su sıkıntısı, güneş çarpması ve tıbbi imkânların yetersizliği gibi çok sayıda sıkıntılara rağmen Rüştü Paşa’nın bölgedeki özverisi gerçekten de takdire şayan vaziyettir. Yine eserin bu bölümünde giydiği ayakkabının ayağında yara oluşturup, açılan bu yaralar neticesinde iskorbüt hastalığına yakalanarak şehit düşen askerlerimizin acı dolu hikâyesi okuyucunun hafızasında derin bir yer edecektir. Kitabımızın bu bölümü Rüştü Paşa’nın bölgeye asker sevkiyatı konusunda yaşanan sıkıntıları okuyucuya aktarmasıyla son bulur.

“Yemen’de Osmanlı” isimli ikinci başlığımız, 1517 yılında Yemen’in Osmanlı idaresine girişinden, 1899 yılına kadar geçen sürede bölge tarihine dair çok sayıda bilgiyi okuyucuya aktarır. Yine bu bölümde Kavalalı Mehmet Ali Paşa’dan ve oğlu İbrahim Paşa’dan hayırla bahsedilmiş. Onların Yemen’de kurdukları idarenin gayet muntazam olduğunu belirten Rüştü Paşa bu bölümü Yemen’in ada, sahil ve dağlık kısımlarındaki yaşayış tarzlarına dair malumatlar verdiği satırlarıyla sonlandırmıştı.

“Askerî Harekâtlar” isimli bir diğer başlıkta ise 1898 sonrası bölgedeki isyanların nasıl bastırıldığı aktarılmıştır. Çıkan çatışmalarda kaç askerimizin şehit düştüğü ve yaralandığı gibi bilgilere sıklıkla yer verilmiştir. Devamında askerî yazışmaların da olduğu bu bölüm, transkribe edilmiş çok sayıda Osmanlıca belgeye de ev sahipliği yapar. Bu başlıkta genel olarak Rüştü Paşa Yemen’in idaresinin tam olarak elimizde olmayışından ve Yemen’de hâkim olan aşiretlerin faaliyetlerinden yakınmıştır. Bölgeye asker sevkiyatında yaşanan sıkıntıların aynı şekilde isyanların bastırılmasında da kendini gösterdiğini söyleyen Rüştü Paşa, askerimizin aç kalmasından ve üzerlerine doğru düzgün bir giyecek dahi verememekten yakındır. Böyle bir ortamda salgın hastalıkların hızla yayıldığını belirten Rüştü Paşa, dengesiz beslenme ve temiz su ihtiyacının karşılanmamasından dolayı kendini gösteren salgın hastalıklar yüzünden her gün onlarca askerimizin hayatını kaybettiğini belirtir.

Kitabımızın son başlığı “Yemen Meselesinin Halledilmesi” ismini taşır. Rüştü Paşa’nın uzun yıllardan beri Yemen’de kendini gösteren isyanların bastırılması adına görüşlerini sıraladığı bu başlık çerçevesinde Rüştü Paşa tarafından iki ana çözüm yolu ortaya atılmıştır. İlk çözüm yolu Rüştü Paşa’nın ifadeleriyle şöyle aktarılmıştır: “Esaslı bir plan takibiyle dağlık bölgeyi tamamen işgal etmek, imamı kovmak, şartlarımızı kabul edinceye kadar kabilelerin arkasını bırakmamak ve kabul ettiğinde

güzel muamele ederek kayıt altına almak...” Rüştü Paşa’ya göre ikinci çözüm yolu ise “Yemen’deki mevcut kuvvete on bin nefer ilave ederek Haşid ve Erhab’ı da idaremize katmak ve ihtiyaçlarını dışarıdan temin etmek zorunda oldukları için imam tarafından kullanılan kabilelerden asker yazmaktır...” Tüm bunların yanı sıra Rüştü Paşa, “Mekteplere son derece önem vererek öğretmen okulları açılmalı, Yemen’den İstanbul’a öğrenci yollayarak, yetişmeleri için hiçbir şeyden kaçınılmamalıdır.” diyerek, bölgedeki eğitimin de canlandırılması gerektiğini savunur.

Kitabımızı değerlendirme mahiyetinde bir şeyler söylemek gerekirse şunları belirtmeliyiz: Kitabın yazarı olan Rüştü Paşa hakkında eserde çok az bilgiye rastlayabildim. Rüştü Paşa’nın doğum yılı, nerede doğduğu, aslen nereli olduğu, nerde öldüğü veya askerî kariyerine dair okuyucunun bilgilendirilmesi gerektiği kanaatindeyim. Bunun yanında eserin bir tıpkıbasım halinde oluşu ve yayına hazırlayanın hiçbir yorumuna yer verilmeyişi kitaba dair bir diğer olumsuz eleştirimin sebebidir. Doğrusu bu tip eserlerde, kitaba konulacak bir önsöz, anlamayı çok büyük bir oranda kolaylaştıracaktır. Kitabın içerisinde yer alan fotoğraf ve çizimlerin eseri zenginleştirdiği görüşündeyim. Tüm bunların yanında eserin bünyesinde Yemen’in bir haritası da yer alsaydı okuyucu bölgeyi kafasında daha iyi canlandırır. 1911 yılında basılan bir kitaba göre gayet sade bir dil kullanan Rüştü Paşa’ya da ayrıyeten teşekkür etmek gerekir. Çünkü aynı dönemde basılan bazı eserleri okurken yanınızda bir sözlük bulundurmak gerekli olabiliyor. Kitap 2017 yılından bakıldığında anılan dönemdeki mevcut problemlerin çözümünün ne denli zor olduğunun biz okuyucuya güzel bir şekilde aksettirmiş. Yapılan yeniliklerin Yemen gibi uzak coğrafyalarda nasıl yankı bulduğunu ve anılan dönemdeki yetişmiş insan sıkıntımızın ne denli büyük olduğunu bu kitap sayesinde çarpıcı bir şekilde öğreniyoruz. Kitabı okurken geçmişte bölgede yaşanan problemlerin büyük bir oranda bugün de devam ettiğini görmüş oluyoruz. Ayrıca Rüştü Paşa’nın, “Askerlerimizi aylarca kötü beslenmeye maruz bırakıyoruz. Bu güçlüğü kaldıramayanlar firar ediyor veyahut ölüyor. Kaçamayanları ve kaçmaya takati olmayanları Yemen’e gönderiyoruz” satırları, türküde yer alan “Giden gelmiyor acep nedendir?” sorusuna verilebilecek en net cevaptır.